

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

*к.ф.н. Л.Є.Чернова
ПДАБА, Дніпропетровськ*

Abstract

In the article of L.E.Chernova "Regional features and ethnonational politics of modern Ukraine", the author considers different theoretical and practical approaches to the region's division in Ukraine now. The author wants to find an opportunity of the complex account them by development ethnonational politics in the regions. Having analyzed the criterion of different sciences, L.E.Chernova gives her interpretation on the given question. In summary the author proposes some ways for the solution of this problem.

Мета статі розглянути теоретичні та практичні підходи та критерії регіонального розподілу країни та можливості комплексного їх врахування при розробці етнонаціональної політики в регіонах.

З тезою що адміністративно-територіальній розподіл України потребує реформування згодні всі науковці, політики та фахівці різних галузей. Проект реформи підготовлений під керівництвом віце – прем'єра О.Безсмертного на наш погляд потерпіла фіаско тому, що не дуже враховувались регіональні особливості, керувалися перш за все механістичними (кількісними) міркуваннями. Але встає питання, які особливості треба закласти в територіальні розподіли, щоб були враховані всі необхідні фактори: геокліматичні, етно-мовні, культурно-психологічні, економічні, демографічні, поселенські, релігійні тощо? Релігійній та мовний чинник, який політики або ігнорують, або використовують для нагнітання пристрастей та розкіл населення держави.

Знову «примари минулого тяжіють вічним кошмаром над свідомістю живих».Страхи детерміновані болісними подіями минулого та історичною пам'яттю заважають прийняттю поміркованих зважених

обґрунтованих рішень в галузі міжетнічних міжконфесійних відношень, місцевого самоврядування тощо. Наслідки невірною перерозподілу адміністративно-територіальних меж, якими лякають обидві сторони скоріше уявлені, ніж реальні. Психологія помсти та війни, яка вже багато років є основним мотивом української політики, не сприяє розв'язанню дуже складних питань. Призиви до єднання и прощенню з вуст політичних лідерів залишаються гаслами, а не основою дій та рішень.

У соціології "регіональність" здавна зведено в ранг незалежної змінної. Аналіз регіональної специфіки думок, оцінювань, суджень опитуваних є правилом, обов'язковим для виконання під час аналізу і подання емпіричних даних. Як підкреслюють С. Макєєв і А.Петракова:

« Розрізнення, аж до протиставлення, "заходу" і "сходу" в Україні однаково легко здійснюють як пересічні громадяни, так і експерти та політики. Ціннісно-символічна напруженість і неприхована конфліктогенність такого розрізнення здебільшого мають радикальний характер. І тому воно набуло форми сталого стереотипу, на побутовому рівні насиченого взаємно неприйнятними і погано заглажуваними емоційними інвективами. Було б спрощенням зараховувати цей стереотип до розряду забобонів і упереджень, оснований на браку інформації або історичних помилках. Його генеза складніша, а функції численніші» [1,с154-155]. При цьому давно помічено, що не тільки "захід" і "схід" містять геополітичні та культурні конотації. Справді, репрезентативне опитування для країни загалом, в якому індивідів запитують про значимі речі для соціальних груп та особистостей, неодмінно зафіксує і відмінності між "регіонами". Тобто все відбувається так, ніби оцінки респондентів, їхнє ставлення до тих чи тих фактів і процесів зумовлені специфічними гео-соціо-культурними критеріями. Разом із тим посилення на культурно-історичне походження цих критеріїв такою самою мірою правомірне, якою водночас мало що пояснює. Але соціологи конструюють «регіони», спираючись на сучасний адміністративно територіальний розподіл, який не є досконалим. Дійсно, географічні

проекції «схід/захід», «південь/північ» легко розподіляти, питання спірні тільки відносно 2-3 областей України, але при цьому не враховуються культурні, мовні, релігійні тощо особливості.

Спробу надати обґрунтовані критерії до регіонального аналізу зробили етнографи на підставі вивчення типологічних рис матеріальної культури і побуту населення України. Вони також наголошують на умовності етнографічного районування, оскільки кордони і демаркаційні лінії доволі рухливі, так само як і критерії, що їх визначають. Згідно з історико-етнографічної точки зору існує шість етнографічних районів, котрі не збігаються з сучасним адміністративним поділом на області [2,с.22,33-34]. Але на наш погляд, брати тільки матеріальну культуру замало, треба враховувати більш складових соціокультурних особливостей. По друге, таке поєднання не охоплює всі частини країни, а деякі конгломерації виглядають суперечливо.

Очікувана і реально наявна соціокультурна строкатість зумовлена локалізацією країни "між" протилежними цивілізаціями та культурами. Схід - це й давній Степ, презентований татарами, і Туреччина XVI-XVII століть, і Росія, котра "збирає землі" у той же самий час. Проте Захід презентований в Україні як історико-культурною спадщиною Візантії, так і католицькими впливами Великого князівства Литовського і Речі Посполитої, котре можна розглядати як об'єднання трьох народів: польського, литовського й українського. Закарпаття від часів пізнього середньовіччя належить Угорщині, а згодом тут і поруч у східному напрямі утвориться ще й культурний шар Австро-Угорської імперії. Крім того, в першій половині XVI століття величезні степові та лісостепові простори Лівобережжя ще не зазнали колонізації та заселення; на них ще мали зустрітися різні культури вбирати, переробляти, засвоювати, замикатися - от успішна стратегія співіснування в динамічному, але політично роз'єднаному соціумі. "Включення земель", як це сталося з Західною Україною внаслідок другої світової війни і з Кримом 1954 року, індустріалізація Східної України,

неможлива без масової міграції та зустрічі на новому місці носіїв відмінних установок, стереотипів і звичок, "виключення" етносів (наприклад, кримські татари 1944 року) та репатріація їх на початку 90-х років ХХ століття, взаємодія культур була не менш інтенсивною і суперечливою. [1, с.156-158]

Інститутом політики при підтримці фонду "Відродження" був здійснений проект "Україна регіональна" (автори програми С.Макеєв і С.Стукало), який також передбачав збирання широкої соціально-економічної інформації стосовно областей України і видання відповідного довідника. За допомогою конститууючої настанови та орієнтації індивідів за шкалою оцінювання ними подій та особистостей трьох модусів часу - минулого, сучасного і майбутнього були узагальнені шість «регіонів» України: *"Північний регіон"* (Житомирська, Київська, Чернігівська, Сумська області) *"Центральний регіон"* (Хмельницька, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Полтавська, Дніпропетровська області), *"Західний регіон"* (Волинська, Закарпатська, Івано-франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області) *"Східному регіоні"* (Харківська, Донецька, Луганська області), *Київ та Київська область* – як окремий регіон, *"Південний регіон"* (Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області й Автономна Республіка Крим) [3,с.8-9]. Така регіоналізація дуже плідна, але в у визначеному аналізі головна увага приділялась політичним та геополітичним факторам, крім того і тут не було однотайності по регіонах.

Етно-мовні дослідження також фіксують не визначеність і розбіжності ідентичностей по етнічній приналежності та мові.[4, 5] Критерії ідентичності окрема дуже складна та важлива тема, зробимо тільки два зауваження. У дослідженнях та теоретичних працях не рідко змішують ідентифікацію через примордіальні (об'єктивні ознаки) та само ідентифікацію через внутрішні почуття, самосвідомість та прийняття ролі (суб'єктивні ознаки). Крім того, кожна ознака має подвійну дію: а) інтегрування з Іншими («своїми»); б) одночасно розмежування від відмінних від своїх, але в сучасному суспільстві всі межі ідентичності плинні, гнучкі та різно векторні

Висновки. Головна мета, яка поєднує всі політичні табори та пересічених людей – це збереження цілісності країни та єднання всіх її громадян. Досягнення цієї мети можливе, на наш погляд, тільки через діалектичну єдність багатоманітності всіх складових замість уніфікації. Не можлива справжня демократія без поваги до всіх етнічних, релігійних, мовних, субкультурних груп як рівних не на словах, а через політико-правові рішення. Досі не визначені поняття «національна меншина», «етнічна група», не вирішені правовий статус корінних народів Криму, Закарпаття, Бессараб'я, субетнічних груп українців, статус діаспорних груп, землячства не тільки емігрантів, а також регіональних територіальних громад з її представників в інших громадах, тощо. Не треба будувати культурні резервації, треба поважати права особистості, її вибір та права груп, які вони створюють, - без цього мріяного громадянського суспільства не буде. Не визначеність майбутньої моделі соціальної системи, розмитість та суперечливість ідей та гасел сучасної політики в цілому та етнонаціональної політики в тому числі, може створювати ґрунт для дозрівання, а інколи штучного створення конфліктів. Тому для розробки нової реформи адміністративно-територіального розподілу країни потрібна системна та послідовна сумісна робота науковців, практиків, політиків та громадських діячів.

Наші пропозиції в цьому напрямку:

1. Створення реєстру по всіх головних рисах на рівні поселень: еколого-географічних, економічних, етнічних, мовних, культурних, геополітичних особливостей з урахуванням сучасної та минулої адміністративної належності.
2. На основі цього реєстру знизу формувати райони, обласні, регіональні конфігурації, нову мапу України з проведенням місцевих плебісцитів, або соціологічних опитувань громадян в яких нових структурах вони хочуть бути.
3. Принцип відкритого суспільства та матричного принципу поєднання в анклав, конгломерації, зони за межами адміністративно територіального

ділення країни по горизонталі та вертикалі дозволяє цим спільноти стати елементами громадянського суспільства сучасної України.

Література:

1. Макеев С., Петрикова Л. Регіональна специфікація соціокультурних відмінностей в Україні // Культура , суспільство, особистість. Інститут соціології НАНУ. Київ,- 2006,- с153-178.
2. Культура і побут населення України: Навч. посібник для вузів. 1991. - К.: Либідь.
3. Україна регіональна. - 2003. - К.: Геопринт.
4. Аза Л. Етномовна диференціація в Україні: регіональні розбіжності// Культура, суспільство, особистість. ІС НАНУ .Київ 2006,179-201; Чернова Л.Е. Регіональні особливості мовної ситуації Дніпропетровщини.// Грани.- №4 (48) липень-червень 2006с.99-101
5. Страна земляков. Региональное братство // Корреспондент. -№ 41 (230), 2006, с.47-50

Надруковано

Наукові праці Історичного факультету Запорізького державного Університету XXI випуск. Просвіта. 2007.с. 469-471

